

ATATÜRK-KÜLTÜR VE UYGARLIK

Alim Yanık, *Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, XIII+176 s.

Atatürk'ün kültür ve uygarlık konusundaki sözlerinin derlenmesi, metinlerin basıma hazır hâle getirilmesi, gerekli düzeltmelerin yapılması ve Atatürk Kültür Merkezi Yayınları arasında, "Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri" adı altında basılması, Bilim ve Tefekkür Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı Alim Yanık tarafından yapılmıştır. Kitabın ilk kısmında merhum Ord.Prof.Dr.Aydın Sayılı'nın dokuz sayfa sunuş yazısı yer almaktadır.

Atatürk'ün kültür ve medeniyet konusunda söylediği sözler şu başlıklar altında toplanmıştır:

- 1) 1930 yılının yaz aylarında Yalova'da yapılan bir gece toplantısında medeniyet konusundaki sorulara ilişkin Atatürk'ün Afetinan'a yazdırdığı cevaplardan oluşan "Medeniyet Ne Demektir?" (s.1-2).
- 2) 1936 yılının sonbaharında Atatürk'ün sözlerinin Afetinan tarafından nakledilen "Kültür Ne Demektir?" (s.3).
- 3) Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin ertesi günü büyük bir heyet hâlinde Ziraat okulunda ziyaretçilerine hitaben "Ankara İleri Gelenleriyle Bir Konuşma" (s.4-9).
- 4) Hukuk ve hukukun temelleri, XIX. yy.'da Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa'daki ilmi ve idari kuruluşların karşılaştırılması ve ıslahat konusundaki sözleri "Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle" (s.10-13).
- 5) Millî eğitim işlerinin bir programını hazırlamak amacıyla Ankara'da yapılan resmî ilk genel toplantıda "Maarif Kongresini Açarken" (s.14-16).
- 6) Eğitim politikası, orta eğitim ve gençlerimizin yetiştirilmesi konusundaki Atatürk'ün sözleri "Üçüncü Toplanma Yılıni Açarken" (s.17-19).
- 7) "Konya Askerî Nalbant Okulunda Yapılan Diploma Töreninde" (s.20-21).
- 8) Claude Farrere'nin Atatürk'ü ziyaret etmek üzere İzmit'e gelişinde "Claude Farrere Şerefine Verilen Çay Ziyafetinde" (s.22-25).
- 9) Büyük zaferi kutlamak üzere İstanbul'dan Bursa'ya giden kalabalık öğretmenler grubuna, Şark Tiyatrosundaki gece toplantısındaki Atatürk'ün sözleri "Öğretmenlere" (s.26-29).

- 10) Batı Anadolu seyahatı sırasında "Alaşehir'de Halka Konuşma" (s.30-31).
- 11) Atatürk şerefine hükümet konağında tertip edilen ziyafette halk temsilcilerine hitaben "İzmir'de Hükümet Konağında" (s.32-33).
- 12) "İzmir İktisat Kongresinin Açış Söylevi" (s.34-45).
- 13) Atatürk'ün eğitim, kütüphane, konservatuar ve müzeler konusundaki sözleri "Dördüncü Toplanma Yılına Açarken" (s.46-49).
- 14) Atatürk'ün şerefine verilen lise binasındaki ziyafette Belediye Reisi Ali Münif (Yegena)'in söylevi üzerine "Adana'da Halkla Konuşma" (s.50-51).
- 15) Türk ocağında "Adana Esnaflarıyla Konuşma" (s.52-54).
- 16) Çiftçiler Yurdu'nda söylenen bir nutka cevap "Tarsus'da Çiftçilerle Konuşma" (s.55-56).
- 17) Türk ocağında verilen çay ziyafetinde "Konya Gençleri İle Konuşma" (s.57-62).
- 18) Lise binasında "Kütahya'da Öğretmenlerle Konuşma" (s.63-64).
- 19) Türkiye ve Fransa-Türkiye'deki Fransız mektepleri-Türkiye ve ecnebi düşmanlığı-Türkiye'yi asrileştirmek-Türkiye'nin din siyaseti; Fransız muharriri Maurice Perrot'a demeç "Kültür Hakkında" (s.65-68).
- 20) Tercüman-ı Hakikat Başmuhabirine demeç "İstanbul Halkı ve Cumhuriyet" (s.69).
- 21) Atatürk'ün eğitim, adliye ve hukuk konusundaki sözleri "İkinci Dönem Birinci Toplanma Yılına Açarken" (s.70-71).
- 22) Şehir lokantasında verilen çay ziyafetinde söylenen "Muallimler Birliği Kongresi Üyelerine" (s.72-73).
- 23) Başkomutanlık Meydan Savaşının ikinci yıl dönümü dolayısıyla "Dumlupınar'da Konuşma" (s.74-79).
- 24) Samsun İstiklâl Ticaret Mektebi'nde öğretmenler tarafından verilen çay ziyafetinde "Samsun Öğretmenleriyle Konuşma" (s.80-84).
- 25) Atatürk'ün halk idaresi, eğitim sistemi, ıslahatlar, personel yetiştirilmesi, bayındırlık işleri ve demir yolları yapımı konularındaki sözleri "İkinci Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken" (s.85-87).
- 26) Belediye dairesi önünde toplanan halk ile "Kastamonu'da Bir Konuşma" (s.88).
- 27) Türk ocağında giyim ve şapka hakkında "İnebolu'da Bir Konuşma" (s.89-91).
- 28) Cumhuriyet Halk Partisi binasında partililere hitaben "Kastamonu'da İkinci Bir Konuşma" (s.92-95).

- 29) Belediye binası önünde toplanan halka hitaben “Balıkesir’de Bir Konuşma” (s.96-97).
- 30) Öğrencilere sorulan sorular üzerine yapılan “İzmir Kız Öğretmen Okulunda Bir Konuşma” (s.98-99).
- 31) Atatürk şerefine verilen çay ziyafetinde öğretmen Kemal Emin’in söylevi üzerine “İzmir Erkek Öğretmen Okulunda Bir Konuşma” (s.100).
- 32) Öğretmenler Birliği’nde öğretmen Hayriye’nin söylevi üzerine “Konya’da Öğretmenlere Bir Konuşma” (s.101).
- 33) Hukuk inkılâbının dayandığı ana fikirlerin izahıyla ilgili “Ankara Hukuk Fakültesinin Açılışında” (s.102-105).
- 34) İstanbul Sarayburnu parkındaki gazinoda yapılan gece toplantısındaki “Türk Yazı İnkılâbı Hakkında Konuşma” (s.106-108).
- 35) Anadolu Ajansı muhabirlerine “Yeni Türk Harfleri Hakkında” (s.109).
- 36) Eğitim ve Lâtin harflerinin kabulü konusunda Atatürk’ün sözleri “Üçüncü Dönem İkinci Toplanma Yılıını Açarken” (s.110-111).
- 37) Türk ocağında söylenen “Malatya’da Bir Konuşma” (s.112).
- 38) “Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılıını Açarken” (s.113).
- 39) Cumhuriyet Bayramınının 10. yıl dönümü münasebetiyle Ankara’da yapılan büyük törende “Onuncu Yıl Söylevi” (s.114-115).
- 40) Vâla Nurettin’in Atatürk’ten aktardığı sözleri “Himaye-i Etfalin Ankara’daki Balosunda” (s.116).
- 41) Atatürk’ün 18 Temmuz 1936 akşamı köşkte verilen yemekli toplantıda yazdırdığı notlardan “Florya Köşkü’nde Gece Toplantısından” (s.117).
- 42) Atatürk’ün eğitim, güzel sanatlar, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu’nun çalışmaları konularındaki sözleri “Beşinci Dönem İkinci Toplanma Yılıını Açarken” (s.118-120).
- 43) Atatürk’ün ekonomik, kültür ve spor faaliyetleri, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu çalışmaları konularındaki sözleri “Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılıını Açarken” (s.121-124).
- 44) Balkan gazetecilerinin temennileri üzerine söylenen “Balkan Antantı Hakkında Bir Konuşma” (s.125).
- 45) Atatürk’ün eğitim, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu’nun çalışmaları konularındaki sözleri “Beşinci Dönem Dördüncü Toplantı Yılıının Açılışında Atatürk Adına Başvekil Celal Bayar tarafından Okunan Söylevi” (s.126).

Atatürk'ün kültür ve uygarlık konularında, yukarıda verilen başlıklar altındaki sözlerinin yer aldığı "Sözlük" (s.127-169) kısmında 1569 adet sözcük ve sözcük grubu, hacmi ve zenginliği bakımından dikkati çekmektedir. Bu sözlükte geçen sözcüklerin öncelikle Atatürk'ten alınan metin parçalarındaki anlamlarının, yani içinde buldukları bağlamlara tam uygun manalarının, belirginleştirilmesine özel önem verilmiştir.

Kitabın 171.-176. sayfaları "Dizin" bölümüne ayrılmıştır.

Atatürk'ün sözlerinin, günümüzde bile, sözcüklere başka anlam yükleyerek aktarıldığı, yanlış yorumlandığı görülmektedir. Atatürk Kültür Merkezi uzmanı Alim Yanık'ın hazırladığı "Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri", metin ve sözlük kısımlarıyla kaynak niteliğindedir. Ülkemiz öğrencilerine, gençlerine, halkına, bu kitabın alınmasının tavsiye edilmesinde çok yarar görüyorum. Görülecektir ki, bu kitabı okuyup anlayan herkesin ufku büyüyecektir.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

ATATÜRK-ÇAĞDAŞ UYGARLIK SEVİYESİ

Süleyman Kazmaz, *Millî Kültürü Muasır Medeniyet Seviyesinin Üstüne Çıkarmak Açısından Batı Kavramı*, ELMA Teknik Basım Matbaacılık, Ankara 2001, 46 s.

Süleyman Kazmaz'ın "Millî Kültürü Muasır Medeniyet Seviyesinin Üstüne Çıkarmak Açısından Batı Kavramı" adlı kitabının, aynı başlığı taşıyan yazısı(1-29) ile "Yeni Dünya Gerçeği" (30-46) adlı yazısı bulunmaktadır. İlk sayfada M.Kemal Atatürk'ün "Çalışmadan, yorulmadan, öğrenmeden rahat yaşama yollarını itiyat hâline getiren insanlar önce haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini, daha sonra da istikballerini kaybetmeye mahkumdurlar" sözü yer almaktadır.

Ön söz kısmında, Atatürk "Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız" dediği her türlü yabancı unsurlardan arındırılmış millî bir medeniyet yaratmayı amaçlayan inkılâbının gereği olduğu vurgulanmıştır.

İtalyan siyaset adamı ve yazarı Makyavel, İtalyan şairi Tasse, İsveç kralı Şarl, İtalyan şairi Campanella, terbiyeci (Çek) Comenius, İngiliz şair Lord Byron, Avusturyalı tarihçi Hamener'in Türkler hakkında söylediği sözlere yer verilmiştir. Bu düşünceler ortaya atıldığı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan değişik kültürlere mensup toplulukların refah, hürriyet, adalet ve barış içinde yaşadığı döneme rastlamaktadır. Osmanlı'da gerileme dönemi başlayınca bu ilginin niteliği değişerek düşmanlığa dönüşmüştür. O kadar övgüden sonra söylenen bu sözler, Asya'dan, Türk dünyasından kaynaklanan müspet ilmin, bilginin hayata aktarılması sonucu Avrupa'nın çehresini değiştiren ve Avrupa'da yeni kurulan medeniyete dayanmaktadır. Avrupa, büyük sanayiîni gerçekleştirdiği güçle doğuya yönelirken Osmanlı'da ise aklî ilimleri medrese programlarından çıkarılarak müspet ilim alanındaki gelişme yollarını kapanması ve taklit ve hayranlık yanılığısıyla batıya yönelindi. Bu dönemde Batı kelimesi medeniyet anlamına bürünürken Avrupa kelimesi coğrafi bir bölge anlamında kullanılmaktadır. Osmanlı tarihinde ilk yenilik hareketi sayılan Lâle Devrinde Batıdaki gelişmeleri ülkeye getirerek halka benimsetmek ve ilerleme yolu açmak amacı güdüldü. Saraylar yapılır, eğlence dünyası gelişir ve Lâle Devri tarihe mal olur. 1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanı ile devleti güçlendirecek yeniliklere devam etme zorunluluğuna yönelik hareketlerle, yani Batılılaşarak güçlenmenin mümkün olmadığı gerçeğine ulaşılmıştır. Batı, sanayi, kaynak ve pazar ile ayakta durmaktadır. Onun için Avrupalı, Asya ve Afrika ülkelerinin güçlenmemesi ve sanayileşmemesi için her

yola başvurmaktadır. Osmanlı Devletine karşı da aynı yöntem uygulanmıştır. Önce Fransızlara, daha sonra da bütün Avrupalılara gümrüklerin açılarak açık pazar hâline getirilen memleket, sanayisini gerçekleştiremedi; rekabet edemedi. İngilizlerin kâğıt fiyatını düşürmesi Osmanlının kâğıt fabrikasını kapatmasına sebep olur. Bir fabrikaya müdür olarak getiren bir Fransız, ülkesinden getirdiği kumaşları fabrikada ürettiymiş gibi satar. Batılının biri Bursa'da, Amasya'da ipek kozalarını yüksek fiyatla toplar ve bu yüzden ipek dokumacılığı geriler. İngilizler, meşhur Ankara keçisini Güney Afrika'da yetiştirerek Anadolu dokumacılığını ve tiftik ihracını baltalar. I.Dünya Savaşı esnasında bağımlı hâle gelinen Almanlar, Japonlara 2,5 altına sattıkları Martin tüfeklerini Osmanlı Devletine 3,5 altına verirler. Dünya siyasetine hâkim olan Avrupa'nın büyük devletleri azınlıkların haklarını bahane ederek her fırsatta devletin iç işlerine karışırlar. Gazi Müşür Ethem Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu 1897 tarihinde, arkasında büyük devletler bulunan Yunanlıları yenmesine rağmen masa başında zararlı çıkar. Her varlığın, her davranışın, ilim ve sanatın en iyisi, maddî bakımdan üstün olan Avrupa'yı örnek alma, taklit etme, ilerlemenin, yükselmenin, medenileşme yolunun oradan geçtiği sanat ve düşünce, hayatımızı kaplamıştır. Dönemin yazar çizerlerinin kalemlerinden bu hayranlık, kitapta verilen örneklerden bariz olarak görülmektedir. Süleyman Kazmaz'ın ilk on bir sayfasından özetle verdiğim cümleler, gelişmeleri takip eden günümüz insanlarına hiç de yabancı gelmemektedir. Son yıllarda yaşadığımız olaylar insana, o günleri tekrar yaşıyoruz hissini veriyor. O yıllardaki Batı hayranlığının yanında, günün birinde hesaplaşma olacağını anlayan şair ve yazarlardan Batı gerçeğini gelecek kuşaklara vatan, millet ve hürriyet kavramlarını işleyerek, Türk insanının yenilmez gücünü ve mücadele ruhunu canlandırmak konularını ele almışlardır. Namık Kemal'in "Rönan Müdafaaanamesi" adlı kitabı ile, "Vatan-Yahut-Silistre" adlı piyesinden; Abdülhak Hamit Tarhan'ın, "Tarık-Yahut-Endülüs'ün Fethi" adlı Piyesinden; Tevfik Fikret'in şiirlerinden; Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Üzümcü" adlı hikâyesinden toplumu canlandırmak, mücadele ruhunu uyanık tutmak, yaklaşmakta olduğu görülen savaşa, gelecek kuşakları hazırlayan örnekler verilmektedir. Haçlı seferlerine kadar uzanan bu hikâye içinde Avrupanın İlk ve Orta Çağ'da Engizisyon mahkemeleri, gladyatör oyunları; doğu medeniyetinden alınan bilgiler, matbaa, barut, top, pusula vs. eserlerle güçlenerek okyanuslara açılarak Amerikanın keşfi; müspet ilimlerin sayesinde sanayi inkılâbının Avrupanın kaderini nasıl değiştirdiği, örneklerle anlatılmaktadır. Daha sonra, Farabî, İbn-i Sina, Yusuf Has Hacib, Mevlâna, Uluğ Bey'in görüşlerine yer verilmektedir. Medeniyet, güzel bir hayat yaşama imkânlarını sağlayacak alet, eşya ve vasıtaları yaratmak kadar sevgi, iyilik, fedakârlık, hizmet gibi yüce ahlâkî ve manevî değerleri de kapsayan bir kavram olduğundan çeşitli yöntemlerle sömürgelerin servetini yurtlarına taşıyan Batılılar imara ve refaha kavuştular ama insanlar zorunlu müşteri/tüketici duruma getirildiğinden Yeni Çağ Avrupa

medeniyeti bencil ve maddeci bir sanayi medeniyetinden başka bir şey olamamıştır. Milyonlarca insanın hayatına mal olan dünya savaşları, sanayileşmiş ülkelerin sömürge paylaşımından doğmuştur. Silâhla başlatılan sömürgecilik hareketi, Doğu'daki uyanış sebebiyle II.Dünya Savaşından sonra silâhsız sömürgecilik hareketine dönüşmüştür. Ülkeleri borçlandırarak Meclislerinden istedikleri kanunları çıkarmaları silâhsız sömürgecilik hareketinin örneklerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Kültür bağımsızlığının yolu ödünç kültür almamaktan geçer. Orta Asya'da kurduğumuz tarihin ilk medeniyeti, akınlarla dünyaya, Etiler ve Sümerlerle Anadolu'ya, Orta Doğu'ya, Orhon kitabelerinde ifadesini bulan Farabî, İbn-i Sina, Yusuf Has Hacib, Ahmet Yesevi, Uluğ Beyler'le Anadolu'ya aktarılan düşünce ve bilim akımı İslâmiyetin kabulüyle Arap ve Fars dilini benimsemekle ikili, Tanzimattan sonra Batılılaşmayla da üçlü bir hâle dönüşmüştür.

20. yüzyılın son yarısında batı kaynaklı düşüncelere ağırlık verilmesinden; memleket şartlarına uygun bilgi ve düşünce üretme ortamının gelişmemesinden dolayı her geçen gün yabancı dille eğitim artmakta, yabancı kültür unsurları toplum hayatında çatışmalara yol açmaktadır. Yerli ürünler için yabancı dillerden seçilen kelimeleri marka olarak kullanmak, satış açısından yabancı markaları tercih etmek, millî sanayi ve iktisadı olumsuz etkilemektedir. İthal mallarına gösterilen rağbet, tarım ve sanayiin gelişmesini engellemektedir. Dolayısıyla batı kültürüne verilen üstünlüğe son verilmeli; yabancı unsurlardan arındırılmış, millî bir medeniyet yaratılmalıdır. Millî kültürü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma düşüncesinin amacı, Anadolu'nun imara ve refaha, milletin siyasî bağımsızlıkla birlikte iktisat ve kültür alanında da bağımsızlıktır. Atatürk düşüncesinde özentî, hayranlık, taklit kavramlarının yeri yoktur. Atatürk düşüncesinde çağı yakalamak, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, çağdaşlaşmak, Batılıları kastederek, uygar milletler düzeyine erişmek gibi amaçlara yer verilmemiştir. Muasır medeniyet sadece Batı medeniyeti demek değildir. Amaç, çağın, bu arada Avrupa medeniyetin düzeyini aşmaktır. Güçlenmenin başlıca yolu sanayileşmektir. Batılıların serbest ticaret bölgesi, serbest piyasa ekonomisi, dövizde dalgalı kur uygulaması, gümrük serbestliği, sanayi ve üretime yatırılmamak şartıyla verilen kredi ve yardımlar, turizm vb. yöntemlerle Asya, Afrika ülkeleri sanayileşme yolunda gelişme kaydedememekte, geri kalmışlıktan kurtulamamaktadır. Atatürk İnkılâbı, Türk medeniyetine, yaratıcı Türk gücüne dönüş anlamı taşır. Atatürk'ün amacı Türk milletini, Türk medeniyetini, başka medeniyetleri örnek alma, taklit etme tutkusundan, her ne şekilde olursa olsun başka medeniyetlerin etkisinden kurtarmak, üstünlüğe kavuşmaktır; siyasî bağımsızlık yeterli değildir; medeniyetin her alanında bağımsız yaşamak, maddî ve manevî açıdan güçlü bir toplum düzeyine ulaşmanın temel şartıdır. Türk milleti, Atatürk düşüncesi doğrultusunda yürüyerek muasır

medeniyet düzeyini aşarak, yabancı unsurlardan arındırılmış milli bir medeniyet, sanayileşmiş güçlü bir toplum yaratacaktır.

Süleyman Kazmaz'ın, yukarıda özet olarak aktardığım ve zaman zaman da heyecanlanarak düşüncelerimi yazmaktan kendimi alamadığım çok önemli yazısının sonunda (s.28-29) kaynakça bulunmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde ise “Yeni Dünya Gerçeği” başlıklı yazı yer almaktadır. Yeni Dünya ile Amerika kastedilmektedir. Yeni Dünya ile ilişkilerimizin tarihi seyri göz önüne serilerek bir sonuç çıkarılmıştır. “Millî Kültürü Muasır Medeniyet Seviyesinin Üstüne Çıkarmak Açısından Batı Kavramı” ve “Yeni Dünya Gerçeği” başlıklı yazılardan oluşan kitap, günümüzde gelişen olaylarla çok yakından ilgilidir. Halkımızın bilinçlenmesi açısından kitabın okunması şüphesiz çok yararlı sonuçlar yaratacaktır.

Kitabın arka dış kapak kısmında ise, çoğunluğu halk bilimiyle ilgili, yazarın 31 adet kitabının listesi bulunmaktadır.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

TÜRK KÜLTÜR TARİHİ

Prof.Dr.Tuncer Baykara, Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2001,234s.

İnsanlık tarihinde, belirli bir etkinliğe sahip olan ülkeler, kendilerini daha öne çıkaracak bilgileri “bilim” diye sunarlar. Dolayısıyla bu türden “bilimlik” gerçekleri ihtiyatla karşılamak gerekir. Adı ne olursa olsun, “insan”ın var olma ve yaşama kavgası, çok çeşitli yönleriyle belirir. Türk insanı da kendi yaşama ve var olma kavgasında, insanlığın bilgi ve kültür hazinesine çok şeyler eklemiştir. Fakat onların bu türden katkıları, bilinen yakın yüzyıllarda olmadığından pek görülmez ve dikkati de çekmez. Oysa XVI. yüzyıla kadar yaratıcılık, Asya ve özellikle Ön Asya’da olup, ancak XVII. yüzyıldan sonra Batı’ya ve Avrupa’ya kayacaktır. Bilindiği gibi, yaratıcılık günümüzde artık Pasifik Okyanusu etrafındadır. Prof.Dr.Tuncer Baykara’nın hazırladığı “Türk Kültür Tarihine Bakışlar” adlı eserinde Türk’ün yaşayışı, insanlığın hayatından ayrılmaksızın, O’nun evrensel esasları içinde ele alınmıştır.

Giriş kısmında kültürün tanımı ve Türk kültürü araştırmalarının tarihine yer verilmiştir.

Yedi bölümde ele alınan eserin birinci bölümünde, “Türk İnsanı” başlığı altında, A) Türk İnsanı/Türk Adı; B) Türk’ün Temel Özellikleri/Türk Tipi, Türk’ün Fizikî Yapısı/Türk’ün Konuştuğu Dil: Türkçe/Türk Dili Türkçe/Alfabeler/Türk Adları/Takvim ve Zaman Ölçüsü; C) Türk’ün Tarih Sahnesine Çıkışı; D) Türk’ün Kısaca Siyasî Tarihi, alt başlıkları bulunmaktadır.

İkinci bölümde “Türk’ün Yaşadığı Yer” başlığı altında, A) Mekân:Coğrafya/ B) Yaşama Yeri Tercihleri/Türk Yerleşmesinin Temelleri/Dört Mevsimlik Hayat/Devamlı İskânın Şartları; C) Yerleşme (İskân) ve Şekilleri/Yerleşmede İlk Çekirdek/Avul, Köy, Kışlık, Kend/Divan: Nahiye/Şehir: Sancak Merkezi/Son Sözler, alt başlıkları bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde “Barınma-Türk Evi” başlığı altında, A) Ev, Barınak/Ev Kavramı ve Yurt/Tabii Barınaklar/İnsan Eliyle Yapılan Barınaklar/Devamlı Barınaklar; B) Evin Eşyası/Oturma Yeri Eşyası/Uyku Eşyası; C) Aydınlanma-Isınma; D)Vücudun Korunması; Giyim-Kuşam/Giyim Türleri/Başın Korunması/Ayağın Korunması; E) Temizlik/İnsan:Vücut Temizliği/Eşya Temizliği: Çamaşır/Temizlik Maddeleri/Temizlik Yerleri, alt başlıkları bulunmaktadır.

Dördüncü bölümde “Yemek:Beslenme” başlığı altında, A) Yiyeceklerin Toplanması ve Saklanması/Yerler/Kaplar; B) Yemekler, Yiyecekler/Çiğ Olarak Yenebilen Tabii Yiyecekler/Ateş ile Pişirilen Yiyecekler: Yemekler/Yemek Tertipleri; C) Yemeğin Yenmesi/Yemek Zamanları, Övünler/Yemek: Sofra Eşyası/Yemek Âdabı; D) İçecekler/Tabii İçecekler/Katkılı İçecekler/Mayalandırılmış İçecekler/Sıcak İçecekler/Soğutma Unsuru: Kar ve Buz; E) Tatlılar, Meyveler/Tabii Tatlılar/Meyvelerden Elde Edilenler/Tatlandırıcı Katkısı ile Yapılan Tatlılar/Meyveler, alt başlıkları bulunmaktadır.

Beşinci bölümde “Ekonomik Hayat:Geçim” başlığı altında, A) Toplayıcılık-Avcılık/Yüzen Avcılığı/Kaçan Avcılığı/Uçan Avcılığı; B) Gıda Üretimi/Haycancılık/Ziraat:Ekincilik; C) Eşya Üretimi/Genel Giriş/Ham Maddeden Yarı-Mamul Madde Üretimi/Mamul (Kullanılabilir) Madde-Eşya Yapımı; D) Ticaret/Ticaretin Genel Esasları/Değiş-Tokuş, Takas/İç Ticaret/Dış Ticaret/Canlı Hayvanlar/Köle/Diğerleri/Yiyecekler/Güvenlik ve Vergiler/Para ve Sikke; E) Ulaşım ve Haberleşme/Kara Ulaşımı/Su: Irmak ve Deniz Ulaşımı/Haberleşme, alt başlıkları bulunmaktadır.

Altıncı bölümde “Aile'den Devlet'e ve Teşkilât” başlığı altında, A) Türk Ailesi ve Sonrası; B) Devlet; C) Devlet Teşkilâtı; D) İhtiyaçların Karşlanması, alt başlıkları bulunmaktadır.

Yedinci bölümde “İnanç, Dinlenme, Eğlence, Spor ve Güzel Sanatlar” başlığı altında, A) İnanç, Din; B) Dinlenme/Vücudun Fizik Dinlenmesi/Gözün Dinlenmesi: Temaşa/Kulağın Dinlenmesi: Musiki; C) Eğlence, Toy; D) Spor:İdman; E) Güzel Sanatlar/Desen-Renk/Boyutlu Malzeme: Kabartma ve Heykel/Musiki, Hareket (Raks), Seyirlik Oyunlar/Küçük Eşya ve Evin Süslenmesi/ Söz Sanatı: Edebiyat, alt başlıkları bulunmaktadır.

Yazarın “son sözler” başlığında yer alan Türk'e ait çok yönlü özelliklerin içinde, maddeler hâlinde şunlara yer verilmiştir:

- 1) Türk, tabiatın yani doğanın içinde yaşadığından, onu sever, benimser ve korur. Hayatın ve ona bağlı olarak yaşamının güzelliğinin tabiatın içinde olduğunu bilir. Doğal dengenin bozulması için yüzlerce-binlerce yıllık gelenekleri, güçlü örfe-âdetleri ve sözleri vardır. Türk insanı tabiata karşı değildir, onun yanında ve onun içindedir.
- 2) Türk insanı, öteki insanları, öncelikle “insan” yani onlar da “Allahın kulu” olarak değerlendirir. Üstünlük vermek gerekirse, o kişinin babasını veya soyunu değil, sadece kabiliyeti esas alır. İnsanları daha başka yönleriyle değerlendirmez. Kabiliyeti, zekâsı ve buna bağlı olarak başarılı olup olmaması onu değerlendirmede etkilendirir.

- 3) Türk düşüncesinde, insanların önü, zeka ve kabiliyeti varsa açıktır. Böyle olanlar için yükselmenin önünde hiçbir engel yoktur. Başarılı ve namuslu olan bunun bedelini, yani karşılığını kesinlikle alır.
- 4) Türk'ün nazarında sıra, düzen ve belirlilik esastır. Burada sözü edilen "belirlilik", kitabımızın içinde de zaman zaman temas edilip anlatıldığı gibi, XIX. yüzyıldan sonra dünyayı etkileyen medeniyet=sivilizasyon'un temel kurallarından birisidir. Her şey belli olduğundan atılan her adımın, yapılan her hareketin karşılığı bilinir. İyilik edenlerinki gibi kötülük eden de karşılığını bilir ve buna göre davranmaktadır.
- 5) Belirlilik insanları daha açık fikirli ve daha çalışkan yapar. Çünkü hayattaki kurallar bilindiğinden, çok çalışanın hakkına kimse engel olamaz ve önüne kimse geçemez. İnsanlar arasındaki yarış, eşit şartlarda olur. Bu yarışma topluma, devlete ve insanlığa faydalı yeni buluşlar ve oluşumlar getirir.
- 6) Türk insanı, kendisinin toplumun bir parçası olduğunu bilir. Çünkü insan çevresiyle, ailesi, boyu, köyü, milleti ve nihayet tüm insanlık ile birlikte vardır. Türk insanı, toplumun ve beşerin bir parçası olduğunu bilir. Onun içindir ki kendisi yaşarken, başkasının da yaşama hakkına saygı duyar. O sadece kendisini değil, komşularını, yani başkalarını da düşünür. Sadece bir öncelik durumu söz konusu olacağı hâllerde kendisine hakkının verilmesi ister ve bekler.
- 7) Türk insanı, çevresiyle birlikte var olup bir değer kazanınca, çevresinden ayrılamaz. Türk insanı, mutluluğu çevresiyle birlikte bulur. Çevresini ve öteki insanların derdine çare bulmak ve onları mutlu etmek, Türk insanını da mutlu eder.
- 8) Türk insanının temel düşüncesi "çalışmak"tır. Emek ve alın teri dökmek, namuslu ve helâl sayılan kazancın esasıdır. Bunun için teorilere bakmaz; "çalışmak" niteliği ne olursa olsun güzeldir ve kutsaldır. Çalışmanın iyisi-kötüsü, güzeli-çirkini olmaz. Rağbet gören, saygı duyulan insanlar, çalışanlar, çalışkanlardır. Boş duranın, tembellik yapanın, ötekilerle eşit şekilde güzel yaşaması mümkün değildir. Bu sebeple Türk toplumunda "çalışan" her zaman öndedir ve üstündür.
- 9) Türk insanında çalışmak esastır, ancak herkesin yaşama hakkı vardır. Toplumun bütün bakışına rağmen çalışmayanlar ile çalışamayanların yaşayabilmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.
- 10) Türk toplumunda "çalışmak" esas olunca, buna dayalı bir sosyal düzen oluşmuştur. Toplumda herkesin çalışma hayatında az-çok bir payı ve yeri vardır. Bu sebeptir ki önemli olan bu ahengi sağlamak ve Türk insanına bunu verebilmektir. Geçmiş yüzyıllarda bu duygu verilmiş bulunuyordu. Çalışan Türk

insanı toplumun bir parçası olarak değeri olduğunu bilince gurur duyar ve bu gurur onun daha iyi bir insan olmasına yardımcı olur.

- 11)Türk insanı, toplumun bir parçası olunca, esas olan kişinin kendisi değil, doğrudan toplumun çıkarıdır. Son yüz elli yıllık sanıların aksine, “civilization” dünyasında da toplumun çıkarları her zaman öndedir. Toplumunu ilgilendiren bir şey kutsaldır ve önemli olan, kişilerin toplum adına onun ardına sığınmamalarıdır.
- 12)Böylece tek tek kişilerin can korkularıyla ortalığa egemen olabilecek kötü niyetli ve ruhlu kişiler barınamaz. Çünkü böylesine tiplere karşı, toplumu arkasına alan kahramanlar çıkabilir ve böylesine kahramanlar bir süre sonra toplumu etkileyebilir.
- 13)Görülüyor ki Türk insanı, sosyaldir; çalışmayı esas alır ve daha da önemlisi toplumun yararını hep öne çıkarır. Kendisinde ayrıcalık görenlerin, sınıfsal düşüncenin Türk toplumunda yeri yoktur. Türk insanı, en büyüğünden en küçüğüne kadar eşittir ve bu tam anlamıyla “cumhuriyet” demektir. Bu düşünce binlerce yıllık Türk’ün temel özelliğidir. Bu eşitlik ve bir yüce varlık olan Allah’ın huzurundaki eşitlik gibidir. Böylesine bir eşitliği, “kul” olmak gibi bir kavramla karalamanın yeri ve gereği yoktur.
- 14)Türk insanı, “insan” boyutlu düşüncelerin içindedir.
- 15)Türk, her şeye rağmen var olacağı gibi, gelecekte daha güçlü ve mükemmel olacaktır. Bu gerçek apaçık görüldüğünden, üzerine akla gelebilen bütün silâhlarla saldırılmaktadır. (PKK, Teröristler, Localar, Kara-ses’ler vb).
- 16)Oysa bu ülkenin insanının, bu ülkeye sahip çıkarak, bu ülke insanının daha mutlu ve bahtiyar olması için gerekenleri düşünmesi, taşınması ve çareyi yine bu ülke içinde araması gerekir. Biz, Türk ülkesinin hür fikirli, hür davranışlı, ama öncelikle bu ülkenin ve bu toprağın varlığını, birliğini ve bağımsızlığını savunan insanların ülkesi olacağına inanıyoruz.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

ATATÜRK-GÜNEŞ UYGARLIĞI

Süleyman Kazmaz, Atatürk'ün İsteddiği Medeniyetin Işıkları, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1997, 71s.

Atatürk Kültür Merkezi'nin Türk Kültüründen Görüntüler Dizisinde yayımlanan Süleyman Kazmaz'ın "Atatürk'ün İsteddiği Medeniyet Işıkları" adlı eseri, Prof.Dr.Sadık Tural'ın sunuş yazısıyla başlamaktadır. "Yeni Medeniyete Doğru"; "Türk Medeniyetinin Bütünlüğü ve Geleceği" başlıklı yazılarda anlatılmak istenen düşünceler, burada, kısa da olsa bir tanıtımı yapılacaktır.

İnsanoğlu'nun yapıcı ve yıkıcı davranışları neticesinde meydana getirdiği maddî ve manevî eserlerin toplamına medeniyet denmektedir. İnsana, rahat bir yaşayış, güzel bir çevre, mutluluk ve barış içinde geçecek uyumlu bir toplum hayatı sağlamak amacına yönelen medeniyetin ilk aşaması halk kültürü ya da millî kültürdür. Dünya, bir yönüyle, insanlar, daha geniş deyimle milletler topluluğudur; aralarında kaynaşma, dayanışma kadar çatışma ve savaş vardır; karşılıklı iyi ilişkiler kurma yanında mücadeleden de uzak kalınmamaktadır. Başlangıcından günümüze kadar tarihin belirlediği bu gerçekler, medeniyetin ikinci aşamasını oluşturan millî medeniyettir. Millî medeniyet, toplumların millî kültür üzerinde milletler arası düzeyde, üstün ve ileri nitelikte meydana getirdikleri maddî ve manevî eserlerin tamamını kapsamaktadır. Medeniyetin üçüncü aşaması ise Dünya ya da insanlık medeniyetidir. Bir eser, sadece elinde bulunduğu milletin ya da milletler topluluğunun yararına, fakat başka toplulukların zararına kullanıyorsa o eser medeniyete mal edilemez. Bu açıdan Avrupa medeniyeti bir dünya medeniyeti değil, millî medeniyettir.

Asya, zengin kaynaklarıyla, tarihi zenginleştiren eserlerin beşiğidir; dünyanın ilk ve gelişmiş medeniyeti Asya'da kurulmuştur. Çin, Hindistan, Mezopotamya, Türk medeniyetleri gibi. 1096 yılında din adamlarının arkasında Haçlı Seferleriyle Orta Doğu'ya akan Hristiyanlar, görünürde amaçları mukaddes toprakları kurtarmak olsada asıl amaç Asya kaynaklarına el koymak suretiyle refaha ulaşmaktı. Müslüman-Hristiyan mücadelesi, Türklerin Rumeliye geçmeleriyle Avrupa-Osmanlı savaşlarına dönüşmüştür. Bu savaşlara katılanların Asya hakkında edindikleri bilgiler, Polo kardeşlerin, Marko Polo'nun seyahatleri sonucunda Avrupa'ya aktarılan, Anadolu ve Endülüs üzerinden Doğu'dan Batı'ya geçen bilgiler, Batı'ya göç edenlerin götürdükleri kitaplar, kilisenin ve siyasî gücün baskısına karşı tepkileri hazırlayarak Batı medeniyetinin doğuşunun ortamını ve şartlarını hazırlamıştır.

Büyük sanayi inkılâbıyla ihtiyaç duyulan ham madde ve pazar ihtiyacı, ok ve kalkan dönemini aşamayan, savunmasız insanların yaşadığı topraklar ele geçirilerek sömürge üzerine, perişanlıktan kurtulmuş, yüksek bir refaha ve imara kavuşmuş, siyasî üstünlüğü ele geçirmiş bir Avrupa medeniyetini doğurmuştur. Yeni Çağ'da, medeniyetin bayraktarlığını yaptığını iddia eden Avrupa, insanlığa ne getirmiştir? Bu sorunun cevabı Süleyman Kazmaz'ın bu kitabında ayrıntılı olarak yer almaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "demokrasi ve insan hakları" aldatmacası ortaya atıldı. Bunların da yalnız Batılı'nın yararına dayalı iki yüzlü siyasete yönelik olduğu kısa zamanda ortaya çıktı. Anlaşıldı ki, demokrasi ve insan hakları yalnız Avrupalı içindi; sömürge ya da sanayileşmemiş ülkeler için değil. Çünkü oralar demokrasinin ve insan haklarının değil, Avrupalının çıkarlarının uygulama alanıdır. Batılı sanayici ülkeler, Suûdi Arabistan'a yığdıkları silâhlarla Irak işgaline son verdiler ama Kuveyt sınırından da öteye geçmediler. Savaş masraflarını Suûdi halkına yüklediler. Böylece petrol için Müslümanlara ödedikleri paraları geri almış oluyorlardı. Bütün bunlar kaynak ve pazar siyasetinin bir uygulamasından başka türlü nitelenemezdi.

Süleyman Kazmaz'ın eserinde, Yeni Çağ'da dünya medeniyetini yarattığı, böylece insanlığa önderlik ettiği iddiasıyla ortaya atılan Avrupa ne getirdi, ne götürdü? sorusu ayrıntılı bir şekilde cevaplandırılmıştır.

Türk medeniyeti, tarihin akışı içinde incelendiğinde savaşlarla geçtiği görülmektedir. Bütün barışçı tutuma rağmen sınırlarımızda yaşayan milletler bize düşman olmuştur. Orhun Kitabelerinde dile getirildiği gibi, Türk milleti, tarihinin en eski ve en zengin medeniyetini yaratmış, her dönemde bağımsız devletler kurmuş ve yaşatmış, varlığını korumuş ve yüceltmiş, hiçbir kuvvet karşısında eğilmemiştir.

Türk milleti, hürriyet ve bağımsızlığı, vatan ve namus kavramlarını aynı zamanda bütün toplumlar ve insanlar için hak olarak kabul etmiş, onların da bu nimetlere kavuşması yolunda mücadelelere girişmiş, kurduğu medeniyetten bütün milletlerin yararlanmasına imkân sağlamıştır. Onun için baskı ve işkenceden uzak, hür bir hayat yaşamak isteyenler, kurtuluşu Türk medeniyetinde bulmuşlardır. Bu konuda tarihte pek çok örnekler vardır. Birçok topluluklar kendiliklerinden Osmanlı Devletine katılmışlar, böylece hür ve adil yönetime kavuşmuşlardır. Din ve mezhep kavgaları içinde bunalanlar, ağır vergiler altında ezilenler Türkleri kurtarıcı olarak karşılamışlardır. Yıldırım Beyazıt, Mora ve Attik yarımadalarını halkın çağrısı üzerine fethetmiştir. Kıbrıs'ta Rumlar, Venedik'in dinî ve iktisadî baskısı altındaydı. Katolik Venedikliler, Ortodoks Kilisesine atlı girecek kadar halkın ayiniyle alay etmiştir. Lala Mustafa Paşa, Kıbrıs'ı fethettiği zaman Larnaka savaşız olarak Türklere geçti. Hatta saraydaki Venedik bayrağını indirerek Türk bayrağını çeken bir Rum'dur. İspanya'da baskı ve işkence altında ezilen Yahudiler, Osmanlı

Devleti'ne sığınarak canlarını kurtardılar. Türk gücünün insanlık uğrunda hizmetleri Yeni Çağ'da da devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Türk ordusu, Galiçya'da Avusturyalıların vatanını Ruslara karşı korumuştur. Çanakkale Zaferi, Batı sömürgecilerinin hükmettiği milletlere kurtuluş, hürriyet ve bağımsızlık yolunu açmıştır. Güney Kore'yi Komünist istilâsından kurtaran Türk ordusudur. 1897 tarihinde Osmanlı-Yunan savaşı sırasında, Yunanlılardan zulüm gören insanlar, Türk askerini kurtarıcı olarak karşılamışlardır. Türk askeri 1974 yılında Kıbrıs'a barış getirerek Türkler ve Rumlar huzur içinde yaşama ortamı sağlamıştır; daha önemlisi yaşlıları, kadınları, çocukları, masum insanları öldürecek kadar insanlıktan uzaklaşarak cinayet işlemekten Rumları kurtarmıştır.

Türk milletinin mücadele ruhu ve savaş gücü insanî değerler üzerine kurulan dünya görüşünden ve düşünce düzeninden kaynaklanmıştır. Edebiyatımızın anıt eserlerinden olan Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilik adlı kitabında "insan, yerinde durmayan, gelişen ve ilerleyen bir varlıktır, çünkü akıl, bilgi, fazilet, anlayış, güzellik gibi niteliklere sahiptir; insan aklıyla insan olur; toplum hayatında en büyük güç akıldır. Akıl dürüst ve hilesiz davranmayı sağlar. Akıllı insandan insanlık gelir. Akıl ve bilgi, insan davranışlarını daha iyi, daha güzel bir düzeye yükseltir. İyi insan, insanlığı bırakmaz; insanlara karşı, insanlıkla muamele eder. İnsan olmanın temeli iyilik etmektir; iyilik insanın adını sonsuzlaştırır. İnsanlara yararlı olanlara insan denir; insanın iyisi başkalarına yararlı olur. Halka lâzım olan iyi insandır. İnsan yönelişlerinin en güzeli sevgi ve saygıdır" denilmektedir.

İnsanı olgunluğa, yüceliğe, yaratıcılığa yönelik bir düşünce düzeni olan tasavvufun Türk medeniyetinde önemli bir yeri vardır. Büyük düşünür Ahmet Yesevî'den gelen Türk tasavvufu başlıca iki temel ilkeye dayanır: Devriye felsefesi ve nefse hâkimiyet. Devriye felsefesine göre, "canlılar, bitkiler ve hayvanlardan sonra gelen insan, bir yönüyle canlılar dünyasına bağlıdır. Bu sebeple yalnız kendisini ve soyunu düşündüğü için her türlü yıkıcı davranışta bulunmaya elverişli bencil ve acımasız bir yapıya sahiptir. Fakat kişi bu aşamada kalmamalı, canlı olmaktan kaynaklanan içgüdülerinin, yıkıcı yönelişlerinin etkisini en az düzeye indirmeli, kendisi kadar başkalarını düşünmeli, varlığını iyilik, güzellik ve fedakârlık duygularına adanmalıdır. Böylece olgun insan düzeyine yükselecek, yaratıcı bir güç kazanacak, eser verecektir". Bu açıklamayı tamamlayacak nefse hâkimiyet, "üstün bir irade gücünü içerir. İnsan onunla benliğindeki yıkıcı, ahlâkî deyimleriyle, kötülük yönelişlerinden kurtularak sevgi ve insanlara hizmet heyecanına dayalı bir irade gücüne ulaşır".

Batı sömürgecilerini Anadolu'dan çıkarmak suretiyle İstiklâl Savaşı'nı kazanan Atatürk'ün ortaya koyduğu düşünce düzeni Anadolu'da yeni bir medeniyet çağını başlatmıştır. Türk tarihinin özü demek olan Atatürk düşüncesi, üç ilkeye dayanır:

Anadolu'nun imarı ve refahı, millî kültürü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmak, yeni bir dünya medeniyeti kurmak.

“Türk Medeniyetinin Bütünlüğü ve Geleceği” başlıklı yazıda, adından da anlaşılacağı üzere Türk medeniyetinin M.Ö. 9000 yıla kadar dayanan tarihî gelişimi ve halk inanışları anlatılmaktadır. Halk inanışları ve halk şiirlerinden pek çok örnek verilerek Orta Asya'dan, özellikle Ahmet Yesevî'den itibaren Anadolu'ya akan millî kültürün en büyük etkisi, daha doğrusu günümüze kadar ulaşan eseri sade halk dili, arı Türkçe olduğu, millî kültürü Arap ve Fars kültürlerinden ayrı tutulması gerektiği belirtilmektedir. Dil inkılâbının bu temel üzerine gerçekleştirilmesi, Türk medeniyetinin bütünlüğünün en güzel örneğini oluşturmuştur. Türk medeniyetinin gerek Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş coğrafyada, gerek Anadolu'da bütün olduğunu, bütünlük içinde geliştiğini, ortak inanç, duygu ve düşüncelere dayandığı, şairlerin, sanat ve düşünce adamlarının bu ortak değerlere bağlı kalarak eserler verdiği, bu temel üzerinde yükselen millî varlığımız, bütünlük içinde kaynaşmış bir medeniyet, kaynaşmış bir kültür olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla medeniyetimiz, kültürümüz, Anadolu medeniyeti, ve kültürü, mozaik bir medeniyet, mozaik bir kültür değildir.

Milletlerin dünya medeniyetleri arasında yaşamaları ve yüceltmeleri ancak çağdaş ölçülere göre ileri ve üstün bir medeniyete sahip olmalarına bağlıdır. Çünkü milletleri var eden güç medeniyetlerden kaynaklanır. Onun içindir ki, Atatürk, millî kültürü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmayı amaç olarak göstermiştir. Avrupa'yla yan yana ve barış içinde yaşayabilmemiz için millî medeniyetimizi çağdaş medeniyet düzeyinin üstüne çıkarmaya mecburuz. Bütün meselelerimizi çözmemiz, Batı'nın, memleketimiz üzerindeki etkisini ortadan kaldırmamız buna bağlıdır. Atatürk'ün 10.Yıl Nutku'nda geçen “Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır” cümlesinin anlamı budur. Bu cümlede geçen ve Türk medeniyetinden kaynaklanan güneş benzetmesi, Atatürk'ün getirdiği yeni medeniyet görüşünün kapsamını ve niteliğini açıklığa kavuşturmuştur. Atatürk'ün amaç olarak gösterdiği dünya medeniyeti, yeryüzünü kaplayacak, bütün insanları adil ölçüler içinde nimete kavuşturacak yapıda olacaktır. İncancımız, dileğimiz odur ki, güneş medeniyeti diyebileceğimiz bu medeniyet, hiçbir coğrafi ayırım yapmaksızın, bütün dünyanın özlediği barışı ve mutluluğu gerçekleştirecektir.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

MİLLÎ KÜLTÜR UNSURLARI

Anonim, Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, XVI+390s.

“Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler” adlı eserin önsöz yazısında merhum Ord.Prof.Dr.Aydın Sayılı şunları dile getirmektedir. Anayasal bir kurum olan Atatürk Yüksek Kurumu 2876 sayılı kanunda “Bu kanunda açıklanan amaç ve ilkeler doğrultusunda millî politikaların oluşmasında, belirlenmesinde, yürütülmesinde ve millî hedeflerin seçiminde esas alınacak millî kültür unsurlarını tespit etmek, bu konularda gerekli gördüğü araştırma ve incelemeleri yaptırmak” hükmü gereği çalışmalar başlatılmıştır. Kültür unsuru kavramından ne anlaşılması gerektiği, bütün toplumlar için gerekli olan genel kültür unsurlarının neler olduğu ve millî kültür unsurlarının taşımaları gereken özellikler görüşülmüştür. Kitapta ele alınan kültür unsurları şunlardır: Atatürkcülük, Atatürkcü Düşünce, Dil, Tarih, Din, Bilim ve Entelektüel Kültür ve Teknoloji, Sanat, Millî Kültürümüzde Kitap Sanatları, Klâsik Türk Müziği, Çağdaş Müzik, Halk Müziği, Mimarlık, Edebiyat, Tiyatro, Âdetler-Örfler-Gelenekler, Folklor, Ahlâk, Hukuk, Devlet Anlayışı ve Devlet Yapısı, Tarım, Askerlik, Spor, Basın-Yayın ve Kitap.

Millî kültür unsurları ve kültür politikası çalışmalarında dikkate alınması gereken ilkeler ve hedefler maddeler hâlinde verilmiştir.

İLKELER:

- 1) Kültürel gelişmenin, plân ve plânlama açısından sosyal ve ekonomik kalkınma yanında gereken yeri, ağırlığı alabilmesi için aynı değerle ele alınmasına ihtiyaç vardır. Gerekçe sosyal yapının da ekonomik değerlerin de kültür vasatında şekillendiği dikkate alınmalıdır.
- 2) Kültür unsurlarının bilimsel çalışmalarla tespitine önem verilmeli, bilimin yol göstericiliğinden yararlanılmalıdır.
- 3) Kaybolmaya yüz tutmuş bütün kültür ürünlerinin listesi çıkarılmalı ve günün ihtiyaçlarına göre değerlendirilmelidir.
- 4) Devlet, kültür politikasının özellikle uygulanmasında düzenleyici ve destekleyici olmalıdır.
- 5) Eğitim ve öğretim, kültürle birlikte düşünülmeli, kültür hayatına azamî katkı sağlayacak şekilde plânlanmalı ve uygulanmalıdır.

- 6) Politikaların belirlenmesinde halkın eğilimleri dikkate alınmalıdır. Halkın geniş kesiminin kültür olanaklarından yararlanması, yaratıcılığın gelişmesi açısından faydalar sağlar.
- 7) Kültür, kişiliğin gelişmesinin önemli bir boyutu olarak değerlendirilmelidir.
- 8) Entelektüel kültür (Atatürk'ün deyimi ile harâset-i fikriyye)de kitlelere mal edilmeli, eğitimde olduğu gibi, herkese "kültürden pay alma ve kültür faaliyetlerine katılma hakkı" sağlanmalıdır.
- 9) İzlenecek kültür politikası, insanı eğilim duyduğu, zevk aldığı her sanat dalı ile ilişki kurabilme imkânına sahip kılmalıdır.
- 10) Millî kültür politikası, evrensel kültür değerlerinden de yararlanmaya açık olmalı, halkımızın kültürel çeşitlilik içinde zenginleşmesini, çağdaş düzeyde bir kültüre sahip olmasını sağlamalıdır.
- 11) Kültür unsurlarının çağdaş ihtiyaçlara ve günün şartlarına göre geliştirilmesi için alınması gerekli tedbirler tespit edilmeli, kültür unsurlarındaki gelişmelerde dinamik yönün kaybedilmemesi sağlanmalıdır.
- 12) Kültür hedeflerine ulaşmada yeterli ve etkili devlet desteğine ihtiyaç vardır. Devlet, kültür çalışmalarını desteklemeli ve özendirilmelidir.
Bugüne kadar, kültür alanında en önemli gelişmeler devlet desteğiyle mümkün olmuştur. Kültürel faaliyetlerin arzu edilen düzeye gelmesi ve herkesin katkısının sağlanması devletin bu alanda özendirici ve denetleyici olarak etkin bir politika izlemesine bağlıdır.
- 13) Millî kültürün tanıtılması, yayılması sağlanmalı, bu konuda mevcut kitle iletişim ve diğer iletme ve yayma araçlarından en geniş şekilde yararlanılmalıdır.
- 14) Kültür hizmetlerinin kurumlaşması sağlanmalı, bunlar arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği gerçekleştirilmelidir.

HEDEFLER:

- 1) Millî kültür çevresi, dünya kültürünün, bir bölümüdür Dünya kültür çevreleri ve millî kültür çevresi araştırması yapılmalı ve millî kültür çevresinin ilişkide olduğu, etkilediği veya etkisi altında kaldığı diğer kültür çevreleri incelenmeli, tanınmalıdır. Bu araştırma bugünkü kültür durumumuzu ve hedefleri tespit etmek için gerekli ilk çalışma olacaktır.
- 2) Millî kültür politikası, kültürümüzün evrensel kültür içerisinde yer almasını sağlayacak hedefleri de ihtiva etmelidir.

- 3) Millî kültür politikamızın ekonomik ve sosyal politikalarla bütünlüğü, uyumu ve karşılıklı etkileşimi sağlanmalıdır.
- 4) Sosyal düzeni oluşturan erdemler belirlenerek, yaşatılmalıdır. Millî kültürün davranış özellikleri insanımıza benimsetilmelidir.
- 5) Kültürün gelişen bir canlılığa sahip olduğu dikkate alınarak, hedefler açık olarak seçilmeli ve politikalara ana yönde süreklilik, hareketlilik sağlanmalıdır.
- 6) Toplumun ve kişilerin, kendisi ve çevresi ile sorunlarını çözmeye yönelik bir gelişme içerisinde olması sağlanmalı, kültürel çeşitlilikle bütünlük gerçekleştirilebilmelidir.
- 7) Kültürümüzün dış dünyaya, dış dünyanın kültür ürünleri de kendi insanımıza tanıtılmalı ve yararlar sağlanmalıdır.
- 8) İnsanımıza, olaylara, çevreye, akılcı bilimsel zihniyetle ve akılcı bakış açısı ile yaklaşma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

Bilime ve akla dayanan bir kültür, teknoloji alanındaki gelişmenin de temel şartıdır.

Akılcı ve özgür yaklaşım, millî özelliklerimizden fedakârlık yapmadan bilim, teknik ve düşünce alanındaki verilerden yararlanma imkânını verecektir.

- 9) Kültür ile ilgili çalışmaların başarı sağlaması, büyük ölçüde kitle iletişim araçları ile (TV, Radyo ve Basın-Yayın) desteklenmesine ve bütün kurumların uyumlu faaliyet göstermelerine bağlıdır. Buna paralel olarak yurt dışından yurt içine ve yurt içinden yurt dışına gerçekleşecek etkinlikler dikkate alınmalıdır.

Kitapta, millî kültür unsurları konusunda yer alan makaleler sırasıyla şöyledir:

Atatürk Kültür Merkezi eski başkanı merhum Ord.Prof.Dr.Aydın Sayılı: Atatürk ve Millî Kültür; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu eski başkanı E.Org.Suat İlhan: Bir Kültür Unsurumuz:Atatürkçülük; Aydın Sayılı: Atatürkçü Düşünce; Türk Dil Kurumu eski başkanı Prof.Dr.Hasan Eren: Millî Kültür Unsuru Olarak Türk Dili; Türk Tarih Kurumu eski başkanı Prof.Dr.Yaşar Yücel ve Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Bahaeddin Yediyıldız: Tarih ve Kültür; Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nden İ.Agâh Çubukçu: Kültürümüzde Din Unsuru; Aydın Sayılı: Atatürk ve Millî Kültürümüzün Temel Unsurlarından Bilim, Entelektüel Kültür ve Teknoloji; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof.Dr.Oluş Arık: Güzel Sanatlar; Atatürk Kültür Merkezi üyesi, Dr.Müjgân Cunbur: Millî Kültürümüzde Kitap Sanatları; Devlet Klâsik Türk Müziği Korusu şefi Prof.Dr.Nevzad Atlıg: Türk Musikisi; Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Ersin Onay: Çağdaş Müzik; Devlet Türk Halk Müziği Korusu şefi Mehmet

A.Özbek: Millî Kültürümüz İçinde Türk Halk Müziği; Yıldız Üniversitesi'nden Prof.Dr.Süha Toner: Mimarlığın Türk Kültüründeki Yeri ve Koruma Olgusunun Önemi; Dr.Müjgân Cunbur ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr.İsmail Parlatır: Edebiyat; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tiyatro Bölümü'nden Prof.Dr.Nurhan Karadağ: Millî Kültürümüzün Bir Unsuru Olarak Tiyatro; Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'nden Prof.Dr.Nihat Nirun ve aynı bölümden Prof.Dr.M.Cihat Özönder: Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler; Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Ahmet E.Uysal ve Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi emekli öğretim üyesi Prof.Dr.Umay Türkeş-Günay: Bir Kültür Unsuru Olarak Folklor Konusunda Bazı Genel Bilgiler; Atatürk Kültür Merkezi üyesi Prof.Dr.Mübahat Türker-Küyel: Millî Ahlâk Unsurları; Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Ahmet Mumcu: Millî Kültür Unsuru Olarak Hukuk; Atatürk Araştırma Merkezi üyesi Prof.Dr.Ergun Özbudun: Millî Kültür Unsuru Olarak Devlet Anlayışı ve Devlet Yapısı; Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü'nden Prof.Dr.Ahmet Özçelik: Tarımın Türk Kültürüne Etkisi; Suat İlhan: Askerlik; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğretim görevlisi Doç.Dr.Özbay Güven: Spor ve Kültür; Dr.Müjgân Cunbur: Basın-Yayın ve Kitap; İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Yüksel Ülken: Kültür ve Ekonomi Arasındaki Karşılıklı Etkileşim.

Bu eser tam 12 yıl önce yayımlanmıştır. Millî kültür unsurlarının tespiti ile ilgili çalışmalar o yıllarda her konunun yetkililerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı yetkililer veya bu konuların bugünkü yetkilileri tarafından, aradan geçen 12 yılda ne yapılmış, ne yapılamamış, ne kadar mesafe katedilmiş vb. soruların cevaplarının bulunması, bir değerlendirme yapılması yararlı olacağı kanaatindeyim.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

ATATÜRK-KÜLTÜR-VİCDAN VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Prof.Dr.Ahmet Mumcu, Atatürk'ün Kültür Anlayışında Vicdan ve Din Özgürlüğünün Yeri, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, 67 s.

İslâm dünyasında özgürlükçü demokrasiyi kurup yaşatan ilk ve tek ulus Türklerdir. Asya'da, Afrika ve Güney Amerika'da sayılı birkaç özgürlükçü rejimden biri Türkiye'dedir. Batı, özgürlüğü sadece kendisi için düşündü. Üzerinde egemenlik kurduğu toplumlarda özgürlük sözünü bile ettirmedi. Bu bencilliği kıran ve evrensel özgürlük düşüncesini, onu bilmeyen uluslara götüren Türklerdir. Türk bağımsızlık mücadelesi ve Türklerin Batı'ya hiç bağlı olmadan 1920-1946 yılları arasında kurduğu özgürlük rejimi o uluslara örnek olmuştur.

Dört bölümden oluşan "Atatürk'ün Kültür Anlayışında Vicdan ve Din Özgürlüğünün Yeri" adlı eserin 'özgürlük' başlıklı birinci bölümün (s.3-25) sonundaki Prof.Dr.Ahmet Mumcu'nun, yukarıda görülen paragraftaki cümleleri yer almaktadır.

İkinci bölümün başlığı 'vicdan ve din özgürlüğü' (s.27-48) dür. Din özgürlüğünün somut bir değerinin bulunması, onun dilendiği biçimde uygulanabilir olmasıyla mümkündür. Herhangi bir dine inanan onun gereklerini rahatça yerine getirebilmelidir. Bundan dolayı modern anayasalar dinsel inanç özgürlüğünün yanına "ibadet, dinî ayin ve tören yapabilme" serbestliğini de eklemişlerdir. Aksi durumda din/inanç özgürlüğünün anlamı kaybolur. Vicdan ve dinsel inanç/inançsızlık özgürlüğünün uygulaması da ancak lâik bir devlet yapısı içinde mümkün olacaktır. Zira özgürlüğü veren, sınırlayan veya alan sadece devlettir. Öyle ise devlet kişinin vicdanına ve dinine karışmayacak bir yapıya sahip olmalıdır. Ancak bu özgürlüklerin kötüye kullanılması da önlenilmelidir. Demokratik ve tam lâik bir devlette belki şu ölçüler konulabilir: Hiçbir dinsel inanç topluluğuna ayrıcalık tanınmaz; vicdan ve din özgürlüğü konusundaki uygulamalarda kişinin insanlık haysiyeti ile oynanamaz; hiçbir vicdan veya din görüşü zor veya hile yoluyla yayılamaz.

Türkiye'de vicdan ve din özgürlüğünün gelişimi ayrıntılı olarak kitapta verilmektedir.

Üçüncü bölümde kültür ile vicdan ve din özgürlüğü ilişkisi (s.49-56) anlatılmaktadır. Günümüzde özgürlük, kültür oluşumunun vazgeçilmez

temellerinden biri durumuna gelmiştir. Başka bir deyişle, kültürün devlet-hukuk ögesi, özgürlük üzerinde kuruluyor ve böylece diğer öğeleri de etkiliyor.

Dördüncü bölümde ise, Atatürk'ün kültür anlayışı içinde vicdan ve din özgürlüğü (s.57-64) anlatılmaktadır. Atatürk, insanların binlerce yıl 'tabiatın' kanunlarını tanıyamadıklarını, kendi korkularının, endişelerinin seline kapılarak, kendi özgürlüklerine sınırlar koyduklarını anlatır. Atatürk, özgürlüğü doğal bir hak olarak görmektedir. Atatürk, kişi özgürlüğünü yüceltir ve insanın, içinde bulunduğu toplumu ve devletini de gözönünde tutarak, bu özgürlüğü kullanırken başkalarına ve devlete karşı saygılı bulunmak zorunda olduğunu da vurgular. Atatürk, kültürü bir toplumun ürettiği bütün değerlerin tamamı olarak görmüş ve onun dört ögesini de pek güzel bir biçimde tanımıştı; kültürümüzün hukuk, devlet, bilim ve ekonomi öğelerini değiştirerek tarihin en büyük inkılablarından birini yapmıştı. İsteği, bu inkılâbı, değiştirilmeyen millî seciyemiz, yani manevî öge ile birleştirip tam anlamıyla ulusal, üstün bir kültüre erişmekti. 1924 Anayasası'nın "her Türk hür doğar, hür yaşar" (68.madde) hükmü ile Türk insanına değer verilmiştir. Böylelikle, özgür yapılı, özgür düşünceli, uygar ilişkiler içindeki Türk insanı, 'millî kültürü' yaratabilecek, böylece çağdaş uygarlık içinde yerimizi, kendi millî kültürümüzle alınamabilmektir. Atatürk'ün özellikle akıldan çıkan doğal hukuku benimsediğinden, akla bağlı doğal hukuk, vicdan ve din özgürlüğünün tam olarak tanınmasını zorunlu kılmaktadır. Türk Devleti'nin temellerinden olan lâikliğin de esası din ve vicdan özgürlüğüdür.

Atatürk'ün kendi el yazısıyla 1932 yılında orta dereceli okullar için yazdığı "Vatandaş İçin Medenî Bilgiler" adlı kitabından alınan "Hoşgörmezlik taassupsuzluk" bölümünü, Prof.Dr.Ahmet Mumcu kitabının sonunda Ek (s.65-67) olarak vermiştir.

Atatürk'ün bizlere sağladığı vicdan ve din özgürlüğü hakkının üzerinden on yıllar geçmesine rağmen bazı insanlarca, bu özgürlüğü doya doya yaşama yerine, farklı düşünenlere karşı hükmetme düşünceleri içerisinde fırsat kollanılmakta, eylemler yapıldığı görülmektedir. Birincisi, bu düşünceler Atatürkçülüğe ters düşmek; ikincisi karşı düşüncelere tahammülsüzlük olarak değerlendiriyorum. Bu türden davranışlar, bindiği dalı kesmekle eş olarak görüyorum.

Atatürk'ün kültür anlayışı bakımından vicdan ve din özgürlüğünü inceleyen bu araştırmanın ilk olması nedeniyle Prof.Dr.Ahmet Mumcu'yu kutluyor, diğer araştırmacılara örnek olmasını diliyorum.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı